

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУГЕСТІЇ В ІМПЕРАТИВНИХ ВИСЛОВЛЕННЯХ

MEANS OF REALIZING SUGGESTION IN IMPERATIVE STATEMENTS

Бортун К.О.,

orcid.org/0000-0003-1223-347X

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри правничої лінгвістики
Національної академії внутрішніх справ*

Стаття присвячена засобам реалізації сугестії в імперативному висловлюванні. Автори проаналізували функційний потенціал мови в наказовому реченні, відзначили форми наміру та спонукання, які реалізують волю мовця та водночас створюють ефект навіювання. Імперативні висловлювання сповнені емоцій і експресивної поведінки або вимовлені спокійним тоном, делікатно переконуючи одержувача припису вжити необхідних дій. Відзначено важливість інтонаційно-оцінювального оформлення висловлювання, яке допомагає інструментам навіювання мовлення змусити слухача виконати потрібну дію динаміка. Імперативні висловлення містять семантичний та граматичний зміст, що передбачає різні інтенції спонукання, потракування яких залежне від контексту, засобів спілкування, стосунків між комунікантами.

У роботі було використано метод наскрізного паспортизування, узагальнення. Фактичну базу склали приклади навіювання в імперативних висловленнях сучасної української мови, які були зібрано з публіцистики останніх років, інтернет-виданнях. Статистичні методи допомогли сформувати вибірку дослідження, що унаочнює чисельний розподіл сугестивного потенціалу імператива. Імперативні конструкції здійснюють навіювання формами 1-ї та 2-ї одн./мн., які збагачені емоційно-експресивною тоналістю поведінки мовця, щоб мати змогу вмовити отримувача прескрипції виконати необхідну дію. Паравербальні фактори (інтонація, емоційний стан мовця в момент спілкування), учасники та атрибути комунікативної ситуації набувають важливого значення у процесі навіювання (сугестії) під час здійснення акту волевиявлення. Імперативні конструкції транслюють різні відтінки стонукального значення, від категоричного до пом'якшеного чи нейтрального.

Ключові слова: сугестія, мовленнєвий вплив, імператив, інтонаційні особливості, спонукання.

The article is devoted to the means of realizing suggestion in imperative sentences. The authors analyze the functional potential of language in an imperative sentence, note the forms of intention and inducement that realize the speaker's will and at the same time create the effect of suggestion. Imperative statements are full of emotions and expressive behavior or are pronounced in a calm tone, delicately persuading the recipient of the order to take the necessary actions. The author emphasizes the importance of intonation and evaluation of the statement, which helps the tools of suggestive speech to make the listener perform the desired action of the speaker. Imperative utterances contain semantic and grammatical content that implies different intentions of inducement, the interpretation of which depends on the context, means of communication, and relations between the speakers.

The method of end-to-end certification and generalization was used in the study. The factual basis was composed of examples of suggestion in imperative expressions of the modern Ukrainian language, which were collected from recent journalism and online publications. Statistical methods helped to form the sample of the study, which illustrates the numerical distribution of the suggestive potential of the imperative. Imperative constructions carry out suggestion by means of the 1st and 2nd singular/multiple forms, which are enriched with emotional and expressive tone of behavior in order to persuade the recipient of the prescription to perform the required action. Paraverbal factors (intonation, emotional state of the speaker at the moment of communication), participants and attributes of the communicative situation are of great importance.

Key words: suggestion, language influence, imperative, intonation features, motives.

Постановка проблеми. Імператив сучасної української мови посідає особливе місце в архітектоніці висловлення оскільки його закономірності функціонування, власна парадигма особових форм, модифікаційні маркери спонукального значення та відповідне інтонаційно-оцінне оформлення створюють певну атмосферу у процесі мовного акту. Адже під час спілкування мовець з урахуванням комунікативних векторів, волюнтативної спрямованості на співрозмовника (співрозмовників) наявна потреба у висловленнях, частини яких мають спільне в семантичній площині. Тому мовець послуговується імперативними речен-

нями, конструкціями, щоб бути орієнтованим на позитивний результат акту волевиявлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впливові аспекти, зокрема вивчення їх активності в сучасному соціокомунікативному просторі завжди цікавили дослідників та були в площині вивчення багатьох наукових студіях. Проте найактивніше сугестивні особливості вивчають у межах різноманітних напрямів сучасного мовознавства: прагмалінгвістики, психолінгвістики, нейропсихолінгвістики, комунікативної соціальної, прикладної і політичної лінгвістики, теорії мовної комунікації та нейролінгвістичного про-

грамування (Ф. Бацевич, Р. Бендлер, І. Богданова, Б. Боденхаммер, Л. Блумфільд, І. Гарбар, С. Горін, І. Горелов, Г. Гончаров, Дж. Гриндер, Р. Грутендорст, Б. Грушин, А. Данилова, Р. Ділтс, Г. Джоуетт і В. О'Доннелл, Ж. Еллюль, А. Загнітко, О. Залевська, Ф. ван Імерен, О. Іссерс, Т. Ковалевська, Ч. Морріс, Л. Мурзін, С. Огурцов, Дж. О'Коннор, Дж. Остін, Ч. Пірс, Е. Пратканіс, В. Різун, О. Руда, Л. Сахарний, К. Сєдов, О. Селіванова, О. Семенюк, Дж. Серль, М. Славінська, Д. Слобін, Н. Слухай, Й. Стернін, І. Сусов, Є. Тарасов, З. Харріс, Дж. Хол, І. Черепанова, В. Чернявська, М. Феллер, С. Форманова, Г. Франке, О. Яшенкова, R. Cialdini, G. Jowett, R. Lakoff, C. Roads).

Постановка завдання. Мета роботи полягає в системному вивченні функційно-граматичних засобів реалізації сугестії в імперативних висловленнях сучасної української мови.

Окреслена мета передбачає вирішення дослідницьких завдань: 1) проаналізувати мовні засоби реалізації сугестії в імперативному висловленні; 2) розкрити сугестивний потенціал імператива.

Ми для розгляду та моніторингу фактичного матеріалу використовували описативний метод із елементами наскрізного паспортизування та узагальнення. Фактична база дослідження – 1000 од. Її формують приклади засобів реалізації навіювання в імперативних висловленнях сучасної української мови, зафіксовані в публіцистиці останніх років, інтернет-виданнях.

Для аналізу функційно-граматичних засобів реалізації сугестії в імперативних висловленнях було залучено статистичні методи для формування вибірки дослідження, які унаочнюють чисельний розподіл виокремлених нами сугестивних виявів імператива.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи термін «імператив», «імперативне висловлення», фіксуємо, що в наукових працях поняття *імператив*, *спонукання*, *волевиявлення* трактовані як синоніми й їхні значення чітко не диференційовано. Імператив уважаємо мовною категорією, що генерує в собі абстрактність й конкретність форми та змісту, відтворюваності й індивідуальності, являє собою єдність аспектів мови та мовлення. Спонування – це мовленнєва реалізація імператива, семантичний аспект імперативної форми, а конкретний різновид спонування (прохання, порада, пропозиція, наказ, застереження тощо) є виявом імператива. Волевиявлення – ширше поняття, ніж спонування. Будь-яке спонування є волевиявленням, але не кожне волевиявлення є спонукальним. Спонування – це прямий різно-

вид впливу на адресата (прямого або непрямого). Волевиявлення може бути прямим та опосередкованим [2, с. 5–6]. Термін *імператив* використовуємо в широкому розумінні: значення спонування та всі мовні засоби його вираження.

У нашій статті імперативними вважатимемо речення, у яких комуніканти прагне казувати виконання експліцитно зазначеної у висловленні дії, у синтаксичних ярусах яких присудок репрезентований спеціалізованими синтетичними аналітичними (із запереченням або без заперечення) формами імператива [2, с. 5–6].

Імперативна ситуація має вияви як ситуація, у якій комуніканти може керувати діями адресата. Вона віддзеркалює граматичне значення – мовець має обрати засоби та шляхи щодо вираження ситуації. Імператив постає як лінгвістичний підйрус зі своєрідною парадигматикою, лексичним і стилістичним потенціалом її складових, що містять у собі своєрідний функційний потенціал.

Аналізуючи функційно-граматичні засоби реалізації сугестії в імперативних висловленнях, фіксуємо, що в наукових працях поняття сугестії, навіювання трактовані узагальнено, а їхні значення чітко не диференційовано.

Л. Ільницька зауважує, що явище сугестії використовує мову з метою встановлення, розуміння психологічного супроводу, долучення до дійсності суб'єкта, групування світогляду та набуття доступу до шарів несвідомого [9, с. 128].

Підтримуємо погляд І. Богданової, яка зазначає, що механізм сугестії сформований на апелюванні до емотивної сфери адресата, звільненні його зі стану рівноваги щодо ярусів емоцій, які спричиняють некоректне розуміння інформаційного контенту, генерують її нерациональну оцінку. Водночас реципієнт сам здійснює оцінку інформаційного потоку, попри емоційний утворюється певна візія правильної оцінки [1, с. 123].

М. Славінська зазначає, що важливою особливістю сугестивного вияву є некритична природа розуміння повідомлення, активне субдомінантне сприйняття, емотивність як домінанта мовлення. Навіювання передбачає редукацію критичного сприйняття, емоційність та інші ознаки, які притаманні сугестії [13, с. 69–70].

Навіювання постає як психічний стан особистості, що постає як реакція на спад критичності у процесі розуміння інформаційних блоків і потоків, відсутності логіки в аналізі й об'єктивній оцінці сприйняття, зв'язків із минулим сугерента, що заперечує раціональну обробку висловлення. Враховуючи зазначене вище, можемо ототожнити ці поняття, оскільки вони практично збігаються

як у своїх загальних стратегіях, так і в актуальних тактиках та результатах застосування.

Враховуючи те, що мовець за допомогою імперативного висловлення прагне змусити слухача виконати необхідну дію, контроль над її виконанням, тому імперативне висловлення слугує не тільки засобом передачі інформації (спонукання, волевияву), але постає механізмом впливу на свідомість людини, за допомогою особливого інтонаційного оформлення, уживання якого спричинене емоційністю та експресивністю мовлення прескриптора.

Зазначимо, що О. Кіклевич під навіюванням (сугестією) розуміє різновид взаємодії за допомогою символічних стимулів (тобто знаків), що сприймається слухачем більш-менш ірраціонально, тобто несвідомо, неконтрольовано, не рефлексивно [17, с. 326–327].

Саме тому імперативне висловлення переймає прийоми сугестії (навіювання), яка є результативним видом маніпулятивного впливу, що становить вплив, який розуміють без критичних міркувань, який постає як спонукання до дій, відредагування картини світу, соціальних векторів і статусів у настановах реципієнта. Природа цього явища потрактовує його в емоційній експліцитній площині, що впливає на комунікатора яка вірить, що не здійснює вплив з її власного емпіричного світогляду. Отже, сугестія становить засіб імпліцитного впливу на емоції та почуття реципієнтів, що опосередковано впливає і на їхню свідомість та поведінку.

Підтримуємо думку О. Кіклевича, що навіюванню (сугестії) притаманний іраціональний, неаргументований вплив одного суб'єкта – сугестора, на іншого – сугеренда, чи групу суб'єктів, а також некритичне сприйняття повідомлення, відсутність адекватного розуміння, логічного

аналізу його змістової структури, співвіднесення повідомлення з досвідом і станом реципієнта [17, с. 372].

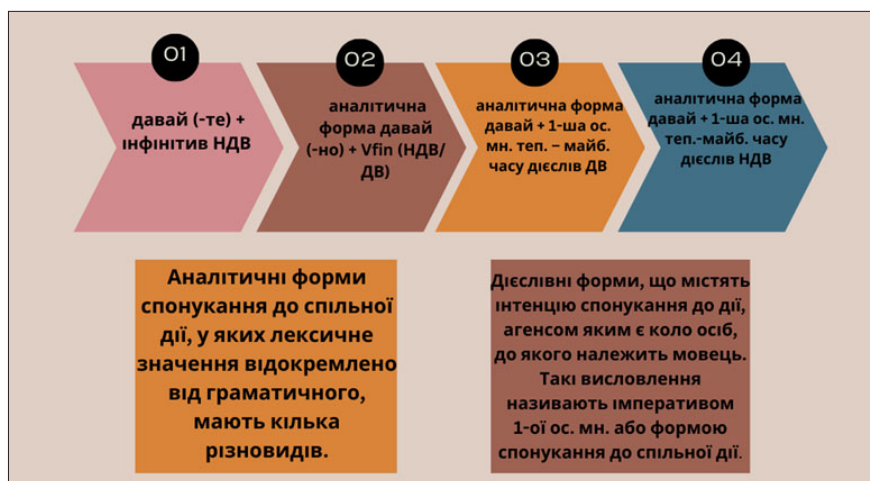
Проте варто пам'ятати, що в імперативному висловленні використовують власні функційно-граматичні засоби привертати увагу, спонукати до виконання певної дії слухачем, контроль над нею. Успішність імперативної ситуації залежить від правильного вибору форм впливу на одержувача прескрипції, щоб отримати потрібну реакцію та виконання необхідної дії.

Ще однією формою вираження сугестивного впливу вважаємо дієслівні форми, що містять інтенцію спонукання до дії, агенсом яким є коло осіб, до якого належить мовець. Такі висловлення називають *імперативом 1-ої ос. мн.* або *формою спонукання до спільної дії* (див. діаграма 1).

Адже словоформи, що належать до імперативної природи, мають мати у своїй природі дві умови: а) мають бути створені тими компонентами, які семантично формують із наказовою потенцією, які за значенням можуть створювати вислови з наказовою інтенцією, б) мають бути зрозумілі у висловленні як форми з інтенцією наказу.

Враховуючи те, що спонукання в 1-й ос. мн. мають відповідати цим умовам, тобто є імперативними, попри на омонімічність з індикативом, до яких вони історично тяжіють.

Наукові студії сучасної української мови тяжіють до думки, що форми наказового способу, які сформовані за допомогою частки *давай/давайте* з дієсловом, проте вони активно функціують у публіцистиці. *А давай працювати – не припиняє колектив* (Дзеркало Коломиї. – 15.05.2022); *Оскільки робота не завершується, давайте знаходити правильні рішення* (Дзеркало Коломиї. – 10.04.2022).

Діаграма 1. Аналітичні форми спонукання до спільної дії

В окреслених зразках форми імператива зформовані за допомогою частки *давай/давайте* та інфінітива, що означає каузовану дію. Її уживають для позначення закликів чи запрошення адресата до участі у спільній дії, працює паралельно зі синтетичною формою імператива 1-ої ос. мн. У цих формах спільної дії кількість виконавців більше одного, бо спільна дія передбачає, що комунікант є агенсом поряд із слухачем. Ці словосполучення репрезентовані оніною (якщо виконавців двоє – мовець і слухач, давай танцювати), множину (виконавців більше двох – мовець і кілька слухачів, давайте співати). Бо саме аналітичні форми чітко і формально віддзеркалюють поляризованість однини та множини.

Форми на зразок *Будемо мити!*, омонімічні формам складеного майбутнього часу, у дієслів недоконаного виду менш використовують у порівнянні з формами з часткою, бо їх важче потрактовують як імперативні.

Деякі мовознавці такі форми не зараховують до ядра моделей імператива, а вважають вільними синтаксичними сполуками слів, що позначають модальність значення спонування [14, 15]. Дослідниця наголошує, що аналітичні форми із *давай / давайте* постають на перетині із тональністю свого лексичного значення дієслова *давати*. Ця додаткова семантика забороняє кваліфікувати дієслівні сполуки з *давай / давайте* граматикалізованими формами імператива.

Якщо якщо ця теза цілком можлива для форм із *давай* позначає спонування 1-ої ос. одн. (*дай / давай вдопоможу*), то для форм спільної дії вона є радикалізованою, не здобуде підтримки серед більшості мовознавців. Нагадаймо, що «заклик на дозвіл до дії» нахталт *Давайте побудьмо поряд* є корелятом таких екстралінгвальних векторів, як толерантність і соціальна архітектоніка представників цього діалогу, а не безпосереднім значенням частки

давай / давайте, оскільки цей приклад тлумачать і як прохання, і як наказ залежно від соціальної ролі комуніканта.

Приклади, які репрезентують аналітичну форму *давай (-но) + Vfin (НДВ/ДВ)*: *Міркую: «Йди-но напишу – і хай буде, що буде»* (День. – 26.07.2022); аналітичну форму *давай + 1-ша ос. мн. теп. – майб. часу дієслів ДВ*: «*Віддайте все загублене, а потім всі будемо думати про це*» (Апостроф. – 17.03.2021); *аналітична форма давай + 1-ша ос. мн. теп.-майб. часу дієслів НДВ*: «*Давайте голосуємо. Там розберемося*

на марші», – *звернувся керівник до підлеглих* (Хрещатик. – 15.04.2023).

Частка *дай* може бути використана як форма спільної дії у функції частки *давай*. Спонукальна інтенція має тон надання потенційної можливості адресату: *Дай покерувати!* (День. – 15.02.2022); *Ти дай мені півгодини помрієти, а потім ми зможемо відпочити* (День. – 13.08.2022). Зафіксовані у граматиці й неповні *аналітичні форми з давай (-те) + іменник з випущеним дієсловом*: *Давай у понеділок* (Моя Вінниця. – 01.02.2022); *Давай Дездемону* (Високий замок. – 08.02.2023).

Дієслово, що окреслює дію, у якій прескриптор має запросити мовця до участі, можна відновити за контекстом. Цим і різні приклади від схожих з опущеним дієсловом, які окреслюють спонування 2-ої ос. (*Якщо вам подобається така гра, то давайте без нас* (Сьогодні. – 10.03.2022); *Давайте нам визначення жанрів і стилів до кабінету, щоб репліки прояснити. Тільки давайте обійдемося без прикрас* (День. – 07.03.2022). У висловленні – *давайте обійдемося без прикрас* – форма 1-ої ос. мн. наявна для трансляції спонування 2-ої ос., тобто в непрямому значенні. Уживання еліптичних імперативних конструкцій властиві речені, у яких каузована дія наперед відома виконавцю [3, 5].

Висновки. Імперативним висловленням притаманний значний потенціал, що включає різні типи значення спонування, інтерпретація яких залежить від контексту, умов спілкування та взаємовідносин між комунікантами. Імперативні висловлення здійснюють навіювання формами 1-ї та 2-ї одн./мн., використовуючи вид, частинимовну приналежність, які насичені емоціями та експресивно-окличною поведінкою або виголошені спокійним тоном, м'яко умовляючи отримувача прескрипції виконати необхідну дію.

Маємо зазначити, що важливого значення в процесі навіювання (сугестії) набувають такі паравербальні фактори, такі як інтонація, яку використовує мовець, його емоційний стан у момент спілкування, учасники та атрибути комунікативної ситуації, у якій здійснюється волевиявлення тощо. Отже, імперативні висловлення можуть передавати будь-який відтінок спонукальної семантики, від категоричної до пом'якшеної чи нейтральної. Перспективами подальшого дослідження полягає у вивченні виявів навіювань за допомогою синтаксичної природи імператива у публіцистиці у зіставному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богданова І. В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку XXI ст.: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2016. 191 с.
2. Бортун К. О. Структурно-семантичні типи та функції імперативних висловлень у публіцистичному і офіційно-діловому стилях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. Черкаси. 2019. 215 с.
3. Бортун К.О. Семантико-прагматичні прийоми сугестивного впливу в імперативних висловленнях. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць. Дрогобич, 2020. № 13. С. 16–21.
4. Бортун К.О. Імператив як джерело навіювання та засіб реалізації сугестивних тактик у висловленні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 33(72) No 1. Ч. 1. 2022. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/01>
5. Бортун К. О. Категорії імператива в сучасній українській мові. *Studia Philologica* (Філологічні студії): зб. наук. праць. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2017. Вип. 9. С. 60–66.
6. Бортун К.О. Стилiстичний потенціал емоційно-експресивної лексики у романах Дари Корній. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 21. Т. 1. 2022. С. 15–19. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.2>
7. Вінтонів М., Вінтонів Т., Бортун К. Функційно-семантичне поле категорії імператива в публіцистичному дискурсі: проблеми визначення структури та опису. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 2020, 65(2), с. 425–437.
8. Дрінко Г. Г. Спонукальні конструкції в англійській та українській мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Г. Г. Дрінко. Донецьк, 2005. 19 с.
9. Ільницька Л. Мовленнєві засоби підвищення ефективності сугестивного впливу. *Лінгвістика XXI ст.: нові дослідження і перспективи*. Київ: Логос, 2007. С. 127–135.
10. Каліщук Д. Психолінгвальні засоби реалізації сугестивних стратегій як маркери концептуальних стилів Президентів США Дж. Буша мол. і Б. Обами. В: *Psycholinguistic*,. 23(2), 2018, С. 107–120. doi: 10.5281/zenodo.1199146.
11. Конюхова Л. І. Синтаксичні засоби сугестії в мові телереклами. *Філологічні студії*. 6/2, 2011, С. 231–236.
12. Нарушевич-Васильєва О. В. Категорія спонукальності у прагматилістичному аспекті: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеський національний ун-т ім. І.І.Мечникова. О., 2002. 177 с.
13. Славінська М. С. Лексико-семантичні особливості ключових слів соціальної та комерційної реклами: зіставний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2014. Вип. 43. С. 273–275.
14. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навчальний посібник / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ: Вид. дім «СКІФ», 2023. 248 с.
15. Тарасюк А. М. Сугестивні мовні засоби щодо створення світу в релігійному дискурсі середньоанглійської мови. В: *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 36(2), 2018. С. 104–106.
16. Шатілова О. С. Проблема створення класифікації спонукальних конструкцій в українській мові (на матеріалі публіцистичних текстів початку XXI століття) *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Мовознавство. 2011. Т. 19, вип. 17(1). С. 166–171.
17. KIKLEWICZ A. Fenomeny komunikacji: (normy i dewiacje w zachowaniach językowych). Olsztyn. 2020. 500 P.
18. Kuznetsov, Y., Bortun, K., Suran, T., Pilash, M., & Shkurko, H. Comparación de la arquitectura del texto dialectal en ucraniano e inglés. *Apuntes Universitarios*, 13(1). 2023. <https://doi.org/10.17162/au.v13i1.1317>
19. Slipetska, V., Bortun, K., Zhylin, M., Horlachova, V., & Kosharnyi K. Structure and semantics of verbal means of expressing states of emotional tension in english publicistic texts. *Amazonia Investiga*, 12(67), 2023. P. 212–222. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.67.07.19>
20. Апостроф. URL: https://inosmi.ru/postrophe_com_ua. (data zvernennia: 17.03.2021).
21. Високий замок. URL: <https://wz.lviv.ua>. (data zvernennia: 08.02.2023).
22. День. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/elektronna-gazeta>. (data zvernennia 15.02.2022, 07.03.2022, 15.02.2022, 13.08.2022, 26.07.2022).
23. Дзеркало Коломиї. URL: <https://dzerkalo.media>. (data zvernennia 15.05.2022, 10.04.2022).
24. Сьогодні. URL: <https://segodnya.ua>. (data zvernennia: 10.03.2022).
25. Хрещатик. URL: <http://www.kreschatic.kiev.ua>. (data zvernennia: 15.04.2023).